

De Rosse Franjepoot; een Groningse specialiteit

Rik Winters

Op 9 september 2001 werd tijdens een zeetrek telling in Lauwersoog een recordaantal van tien Rosse Franjepoten gezien, de daaropvolgende dag waren vijf vogels aanwezig in en om de haven en op 11 september werd het kersverse record alweer gebroken: niet minder dan 13 Rosse Franjepoten werden geteld! Dit waren niet alleen uitzonderlijk veel vogels, maar ook de het tijdstip was uitzonderlijk vroeg in het jaar. Reden om het voorkomen van de soort in de provincie eens nader te onderzoeken.

In Nederland is de Rosse Franjepoot een schaarse doortrekker die vrijwel alleen langs de kust wordt waargenomen. De hoofdmoot van de vogels wordt gezien in oktober-december. Veelal betreft het vogels die tijdelijk de relatieve beschutting van de kust opzoeken tijdens storm en in mindere mate gaat het om langstreckende

vogels (van den Berg 1983, Bijlsma et al. 2001, Boele & van Winden 2001, Hustings & van Winden 1998). De sluisen van Lauwersoog hebben de afgelopen jaren aangetoond een prima plek te zijn om juist deze trekkers te bekijken. Veel steltlopers vliegen hier dicht langs de kust en kunnen zodoende goed gedetermineerd worden. Dit heeft erin geresulteerd dat Lauwersoog zich heeft ontwikkeld tot de plek met het hoogste aantal waarnemingen van Rosse Franjepoten in Nederland.

Veldherkenning

Het op naam brengen van langsvliegende kleine steltlopers is geen eenvoudige opgave. Goede waarnemingsomstandigheden en een beperkte afstand tussen waarnemer en vogel zijn belangrijke voorwaarden. Veel vogels vliegen bij Lauwersoog dicht langs de kust en met beschutte telposten direct aan het water wordt vaak aan die voorwaarden voldaan. In het geval van Rosse Franjepoten kunnen vooral Grauwe Franjepoot en Drieteenstrandloper voor herkenningsproblemen zorgen. Vergeleken met deze beide soorten is Rosse Franjepoot forser met vooral een zwaardere borst. De meeste Grauwe Franjepoten die in het najaar in de provincie Groningen gezien worden zijn nog niet naar winterkleed geruid en tonen niet

Rosse Franjepoot, oktober 1991 Lauwersoog.

foto Theo Bakker

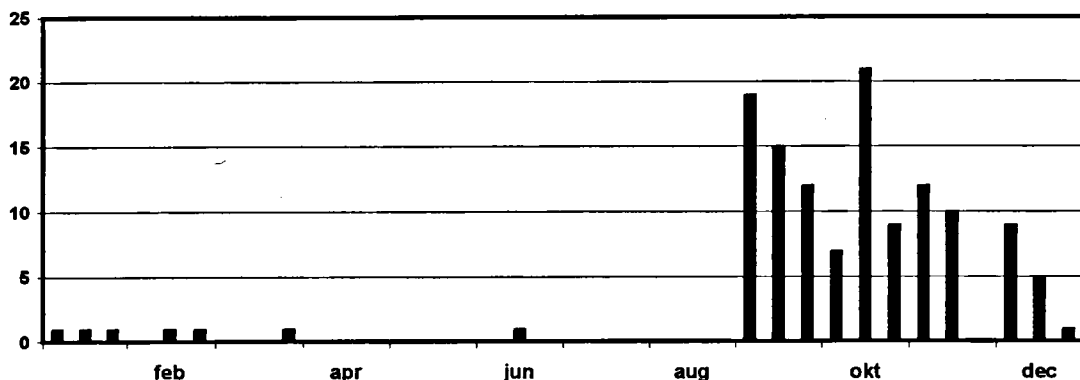
de lichtgrijze rug die Rosse Franjepoot wel heeft: adulte vogels ruilen al in de broedgebieden naar winterkleed en juvenielen vervangen hun schouderveren al vroeg. Vrijwel alle Grauwe Franjepoten die vanaf eind augustus in Groningen gezien worden zijn juveniele vogels. In vlucht hebben deze vogels een donkere bovenzijde. In combinatie met het wat kleinere formaat en het aanzienlijk slankere postuur is de kans op verwarring met Rosse Franjepoot onder goede omstandigheden niet erg groot.

Winterkleed Drieteenstrandlopers zijn lastiger van Rosse Franjepoten te onderscheiden. Beide soorten hebben globaal dezelfde tekening: grijze rug; donkere vleugel met witte vleugelstreep; witte onderzijde; getekende kruin; maskertje rond het oog en middellange rechte, donkere snavel. Drieteenstrandloper heeft echter de

Voorkomen in de provincie Groningen

Waarnemingen van Rosse Franjepoot worden verzameld in het archief van Avifauna. De oudste waarneming betreft een geval uit 1824 (Boekema et al. 1983). Tot en met december 2001 zijn 127 individuen gearhiveerd. Voor opname in het archief worden dubbeltellingen zoveel mogelijk uitgesloten. Reconstructie van een dagtotaal is echter niet altijd eenvoudig op basis van telgegevens van een aantal dicht bij elkaar gelegen waarnemingsposten. Dagtotalen voor dagen met veel doortrek zullen doorgaans een onder-telling zijn.

Vrijwel alle waarnemingen zijn afkomstig van de kust; binnenlandwaarnemingen zijn zeldzaam: de eerste waarneming betrof

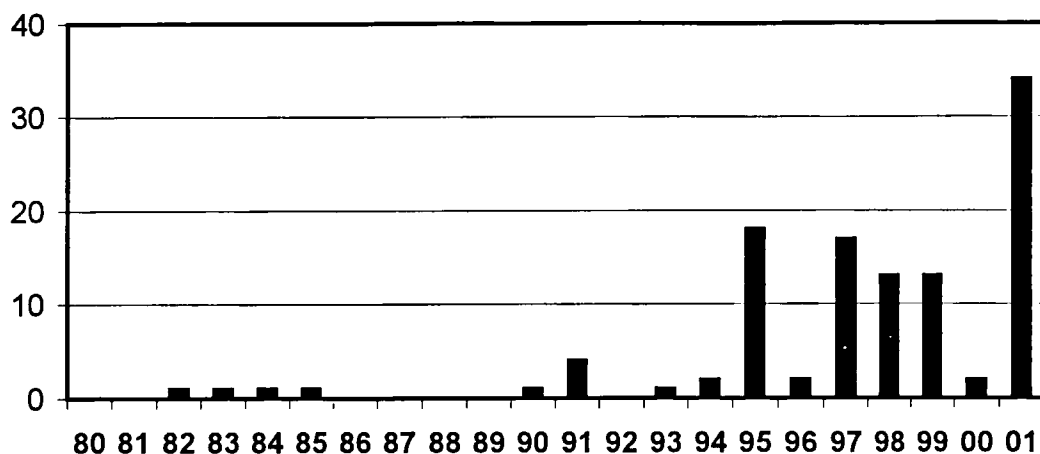
Figuur 1. Het gecumuleerd aantal exemplaren per decade (1884-2001; N=127)

typische proporties van een *Calidris* met een zwakke borst en slanke vleugel en relatief weinig contrasterende tekening op kop en onderdelen. Bovendien heeft Drieteenstrandloper een brede witte vleugelstreep over de binnenste handpennen. Rosse Franjepoot is forser met een naar verhouding kleine kop. Het masker rond het oog is zwart en scherp afgetekend en de vleugel is breder en langer dan bij Drieteenstrandloper. Bovendien mist Rosse Franjepoot de witte baan over de handpennen. De resulterende grote, bijna geheel donkere handvleugel is opvallend. Deze kenmerken zijn meestal maar tot op hooguit een paar honderd meter goed te beoordelen. Vogels die verder weg vliegen willen zich echter nog wel eens verraden door even te gaan zwemmen. Doen ze dat niet, dan is er geen alternatief dan de vogel ongedetermineerd te laten.

een vogel geschoten "bij Groningen" in november 1824 en er is een waarneming bij Blijham van een vogel in winterkleed op 17 juni 1969. Lauwersoog is de toplocatie met 96 individuen, maar ook de 11 vogels waargenomen in de Eemshaven maken dit een goede plek om te zoeken.

De pieken in het voorkomen per decade (figuur 1) wordt sterk getekend door het optreden van influxen tijdens storm. Niet minder dan 40% van alle individuen kan toegeschreven worden aan drie influxen: 28-30 september 1995 (12), 12-14 oktober 1997 (9) en 8-11 september 2001 (29).

De influxen zijn alledrie vroeg in het seizoen opgetreden: het aantal waarnemingsdata (dag van aankomst/vondst) kent een piek in de tweede decade van okto-

Figuur 2. Aantal waargenomen Rosse Franjepoten per jaar in de periode 1980-2001 (N = 111)

ber, in de eerste twee decaden van november en in de eerste decade van december. Dit beeld komt goed overeen met dat van de rest van het land (Van den Berg 1983, Bijlsma et. al. 2001, Boele & Van Winden 2001, Hustings & Van Winden 1998). Opmerkelijk genoeg zijn er geen waarnemingen in de derde decade van november!

Het patroon door de jaren heen (figuur 2) laat een duidelijke toename zien in de jaren 1990. In de tweede helft van dit decennium zijn jaartotalen met meer dan tien vogels de regel, iets wat daarvoor nooit voorgekomen is. De toegenomen belangstelling voor het waarnemen van zeetrek langs Lauwersoog kan als belangrijkste verklaring aangewezen worden voor deze verschuiving. In stormloze –en dus zeetrekarme– jaren als 1996 en 2000 is het aantal dan ook weer ‘ouderwets’ laag.

Conclusie

Een toename in de belangstelling voor het waarnemen van zeetrek en in de kennis van de veldherkenning heeft gezorgd voor een sterke toename van waarnemingen van Rosse Franjepoten in de provincie Groningen. Dit maakt duidelijk dat deze vogel aan de Groningse kust lang niet zo zeldzaam is als de reeks waarnemingen van voor 1995 suggereert. Ook is duidelijk geworden dat het voorkomen van deze soort sterk gebonden is aan het optreden van harde wind van zee. Om jezelf een blik te gunnen op deze fraaie vogel, is dus wel enige slechtweerbestedigheid geboden.

Dankwoord

Theo Bakker wordt bedankt voor het leveren van gegevens uit het waarnemingenarchief en voor het kritisch doorlezen van het manuscript.

Literatuur

- van den Berg, A.B. 1983. Voorkomen van Grauwe en Rosse Franjepoot in Nederland. *Dutch Birding* 5: 69-73.
- Bijlsma, R.G., F. Hustings, C.J. Camp-huysen 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Boele, A. & E. van Winden 2001. ‘Krenten in de pap’: Het BSP in 1989-2000. *Sovon-Nieuws* 14(3):5-7.
- Boekema, E.J., P. Glas & J.B. Hulscher 1983. *De Vogels van Groningen*. Wolters-Noordhoff/Bouma’s Boekhuis b.v., Groningen.
- Hustings, F. & E. van Winden 1998. Grauwe- en Rosse Franjepoot in Nederland: zeewaardige steltlopers op tussenstop. *Sovon-Nieuws* 11(3): 15-17.

Rik Winters
e-mail gagel@wxs.nl